
Christusrepresentatie en het gereformeerde ambtsbegrip

Naar een relationele en trinitarische benadering

A. Leene

Abstract

Reformed ecclesiology and its theology of ministry are rooted in Christology, especially when viewed from the point of view of the means of the representation of Christ. Suggestions that pneumatology pay more attention to the congregation, end up setting Pneumatology against Christology, and a functional against an ontological understanding of office. This essay argues that a trinitarian and relational view provide new foundation for ordained ministry, instead of the 'oppositional' understanding of office. A relational understanding credits both pneumatology and Christology, and therefore the representation of Christ representation is not limited to the minister, but is still an important element of understanding office.

1. Inleiding

De gereformeerde ambtsleer staat al decennialang onder druk. Door sociale verschuivingen, professionalisering en democratisering is de positie van de drie ambten van predikant, ouderling en diaken veranderd.¹ Dit zorgt voor debatten over de ambtsstructuur, bijvoorbeeld over de vraag of deze uit de Bijbel af te leiden is en hoeveel ruimte er voor andere ambten, van kerkelijk werker tot bisschop, bestaat.² Ook staat de benaming 'ambt' ter discussie en wor-

-
- 1 De woorden 'ambt' en 'ambten' zullen alle twee worden gebruikt zonder verschil in betekenis, behalve als dat expliciet genoemd wordt. Beide hebben betrekking op de drie ambten, die uiteraard verschillen kennen, maar alle participeren in de ambtsstructuur en het leidinggeven aan de gemeente.
 - 2 Zie voor het ambt van bisschop: A. van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus, de theologie van de kerk en de Heilige Geest*, Zoetermeer 2012 en voor de positie van kerkelijk werker: H.A. Post, *De kerkelijk werker en het ambt*, Kampen 2006.

den voorstellen gedaan om deze te vervangen door 'dienst' of 'bediening'.³ Verder brengt het debat over de positie van vrouwen in de kerk de ambtsleer opnieuw voor het voetlicht. Al deze kwesties zijn uiteindelijk terug te leiden tot de vraag wat de kern en het eigene van het ambt is.⁴

In het nadenken over het eigene van het ambt heeft het woord 'gezag' altijd een belangrijke rol gespeeld. De gereformeerde ambtstraditie staat erom bekend te waken voor machtsmisbruik, maar dat zorgt er ook voor dat de vraag naar het ambt vaak ten onrechte versmalt tot een machtsprobleem.⁵ Vandaag de dag is het opvallend dat theologen, in een zoeken naar een definitie van het ambt, aan de ene kant het gezag benadrukken door Christusrepresentatie als kern te benoemen, en aan de andere kant felle kritiek daarop uitoefenen.⁶ De Christusrepresentatie is een omstreden thema en het is niet altijd

3 Barth bekritiseerde de naam 'ambt'. K. Barth, *Die Kirchliche Dogmatik IV/2 Die Lehre von der Versöhnung*. Zollikon - Zürich, 1955, 7; zie ook: T. Brienen, *Van ambt naar dienst. Een Bijbelse visie op diensten en bedieningen*, Kampen 2008.

4 Volgens Koffeman is de legitieme vormgeving van het ambt vandaag de dag het oecumenische struikelblok bij uitstek, zie L. Koffeman, *Het goed recht van de kerk, een theologische inleiding op het kerkrecht*, Kampen 2009, 137. Niet alleen in Nederland, ook in Noord-Amerika en Zuid-Afrika is er onduidelijkheid over de kernidentiteit van het gereformeerde ambt. Zie bijvoorbeeld: A.J. Roxburgh, *The Sky is Falling, Leaders Lost in Transition*, Eagle 2005; C.W. Burger en C.J. Wepener, 'Die predikantsamp deel 1: onduidelijkheid oor die kerninhoud van die predikantsamp', *NGTT* deel 45 (2004), nummer 1, 6-14.

5 Zie Ed.A.J.G. Van der Borght, *Het ambt her-dacht, de gereformeerde ambtstheologie in het licht van het rapport Baptism, Eucharist and Ministry (Lima 1982) van de theologische commissie Faith and Order van de Wereldraad van kerken*, Zoetermeer 2000, 474-481. Van der Borght noemt het een positief aspect van de gereformeerde kerken dat zij zich bewust zijn van machtsmisbruik en daarin ligt volgens hem één van de belangrijkste taken van de gereformeerde traditie in het oecumenisch gesprek. Maar tegelijkertijd staat dit het nadenken over het ambt in de weg.

6 Zie o.a. A. van de Beek, *Lichaam en Geest*, 2012, 207; Wessel ten Boom en Willem Maarten Dekker, 'Wat is onopgeefbaar aan het klassieke protestantse ambt?' *In de waagschaal*, jaargang 45, nr. 1, 2015. M. den Dulk, 'De verzoeking Christus te representeren', in: Brinkman, M., en Houtepen, A. (red.), *Geen kerk zonder bisschop? Over de plaats van het ambt in de orde van de kerk* (Interuniversitair Instituut voor Missiologie en Oecumenica Research Publication (46), Zoetermeer 1997; Koffeman, *Het goed recht van de kerk*, 152. In gesprekken over de vraag of vrouwen in een ambt mogen dienen speelt Christusrepresentatie ook een belangrijke rol. Dit is met name het geval in de Rooms-Katholieke Kerk, maar kom je ook in de Protestantse Kerk tegen. Het gaat dan om de mannelijkheid van Jezus die de ambtsdrager moet vertegenwoordigen. Zie Almatine Leene, *Triniteit, antropologie en ecclesiologie, een kritisch onderzoek naar implicaties van de godsleer voor de positie van mannen en vrouwen in de kerk*, Amsterdam 2013, 224-226.

duidelijk wat het precies betekent en op wie het betrekking heeft. In dit artikel zal, in gesprek met tegenstanders en voorstanders, duidelijk worden dat de idee van 'Christusrepresentatie' zorgt voor grote spanningen tussen pneumatologie en christologie, ontologisch en functioneel denken, en gemeente en ambt. Het zal blijken tekort te doen aan het trinitarisch belijden van de kerk. Daarom zal in het laatste deel van dit artikel besproken worden of een trinitarisch en relationeel perspectief helpt om verder na te denken over de gereformeerde ambtsleer zodat de spanningen gereduceerd kunnen worden. Vanuit dat perspectief worden ook enkele kritische slotopmerkingen gemaakt over de thematiek van de Christusrepresentatie.

2. Christusrepresentatie

Omdat theologen zich vaak op Calvijn beroepen, zullen zijn gedachten over Christusrepresentatie eerst aan de orde komen en daarna de verschillende meningen over Christusrepresentatie en de vraag op wie deze representatie betrekking heeft.⁷

2.1 Calvijn en Christusrepresentatie

Calvijn heeft een functioneel verstaan van het ambt en geeft geen definitie. Volgens de reformator zijn de ambten op het zichtbare niveau altijd *instrumentum*.⁸ Al bespreekt Calvijn de ambtsleer onder de pneumatologie, in navolging van de Apostolische Geloofsbelijdenis, de inhoud is vooral christologisch van aard.⁹ Calvijns gedachten zijn gebaseerd op die van de verhoogde Heer, die gebruikmaakt van de dienst van mensen 'waarin zij als het ware Zijn plaats innemen'.¹⁰

Al was het zeker niet Calvijns bedoeling, volgens Heitink kan dit leiden tot

7 Dat wil niet zeggen dat het denken over Christusrepresentatie is begonnen in de tijd van de Reformatie. Tertullianus noemde een bisschop *vicarius Christi* en Thomas Aquinas ontwikkelde de term *in persona Christi*. Aquinas richtte zich nog op het handelen van de betrokken persoon, maar aan het eind van de Middeleeuwen ging het om de persoon zelf, als representatie van Christus. Zie voor meer voorbeelden uit de geschiedenis van voor de Reformatie, E.P. Hahnenberg, *Ministries, a relational approach*, New York 2003, 42-45.

8 Johannes Calvijn, *Institutie, of onderwijzing in de christelijke godsdienst* II, Houten 2009.

9 Ook Van den Brink en Van der Kooi zien dat de pneumatologische benadering al aanwezig is bij Calvijn, maar deze is volgens hen niet effectief ontwikkeld. G. van den Brink en C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, Zoetermeer 2012, 557. Volgens Van der Borght, *Het ambt her-dacht*, 180 biedt de ambtstheologie van Calvijn wel aanzetten voor de uitbouw van een trinitarische ambtstheologie.

10 Calvijn, *Institutie*, 252.

identificatie van de ambtsdrager met de figuur van Christus.¹¹ Door Christus-regering centraal te zetten kan het ambt een gezagsinstantie tussen God en de gemeente worden. Maarten den Dulk is echter van mening dat de Christusrepresentatie niet op die manier bij Calvijn te vinden is. Er is volgens hem ambivalentie bij Calvijn rondom dit begrip. Aan de ene kant benadrukt de reformator de vertegenwoordiging van God, aan de andere kant bouwt hij ook restricties in. De verschillende uiteenlopende lijnen zorgen, volgens Den Dulk, voor een zeker spanningsveld. Calvijn wilde met de christologische insteek juist zeggen dat het ene ambt niet meer is dan het andere, want Christus is Heer. Maar die betekenis is volgens Den Dulk naar de achtergrond geschoven omdat representatie centraal kwam te staan.¹² Hier is een fijne lijn tussen een ontologische en functionele opvatting op te merken. Een zuiver functionele opvatting zou betekenen dat de representatie niet afhankelijk is van één enkele persoon, terwijl het bij de representatie vaak juist wel gaat om een enkel persoon, met name bij de sacramenten.¹³ Het grootste gevaar is dat de Christusrepresentatie wordt gezien als heilsbemiddelend.¹⁴ Daartegen streeden de reformatoren in hun geschriften en om die reden kan het niet zo zijn dat Calvijn een strikte opvatting van de Christusrepresentatie had.

Van der Borgh t trekt de conclusie dat geen enkele theoloog uit de gereformeerde traditie in de 16^e eeuw zich waagt aan een verdere theologische door-denking van de manier waarop Christus present is door de ambtelijke dienst: 'Calvijn werkt voorzichtig met begrippen als 'vicaris', 'instrument' en 'present-

11 G. Heitink, *De biografie van de dominee*, Baarn 2002, 272.

12 Den Dulk, *De verzoeking*, 125. Volgens Van der Borgh t, *Het ambt her-dacht*, 479 is deze scherpe tegenstelling niet terecht omdat het geen recht doet aan de samenhang tussen het derde en vierde boek van Calvijn. In deze boeken gaat het volgens Van der Borgh t achter-eenvolgens om het werk van de Geest in het inwendige van de individuele mens (boek drie) en de externe middelen die de Geest gebruikt met het oog op het heil van de mens (boek vier).

13 Van der Borgh t, *Het ambt her-dacht*, 127 maakt de volgende belangrijke opmerking over het individu dat centraal kan komen te staan: 'Hier wordt in de ecclesiologie en de ambtsleer duidelijk wat de gevolgen zijn van een theologie die zijn inzet neemt bij een individuele uitverkiezing, waardoor de noodzaak aan een activiteit van God doorheen een geloofs-gemeenschap in eerste instantie overbodig lijkt.'

14 Dit is ook te zien bij Van Pelt. Volgens hem is er in de gereformeerde ambtsopvatting een nauwe verbinding tussen de ambten in de gemeente en de ambten van Christus omdat 'Hij de Middelaar is door Wie wij toegang hebben tot de Vader'. Ambtsdragers ontvangen een eigen plaats in de bemiddelde omgang tussen God en mens. Zie J.W. van Pelt, *Pastoraat in trinitarisch perspectief, de samenhang van trinitarische en antropologische aspecten in het pastoraat*, Heerenveen 1999, 314.

steller' en een beeld als het zenuwstelsel'.¹⁵ Van der Borgh't ziet het dan ook als een uitdaging voor de gereformeerde theologie om de Christusrepresentatie helderder te omschrijven.

2.2 Voor- en tegenstanders Christusrepresentatie

Veel theologen hebben geschreven over Christusrepresentatie. Het is onmogelijk om al die stemmen te laten horen, maar de meningen van de drie theologen die hier besproken zullen worden laten de spanningen zien die bij dit begrip naar voren komen.¹⁶ Zo schreef Van de Beek nog in 1985 dat de betekenis van het bijzondere ambt niet is dat ambtsdragers tegenover de gemeente staan om op een of andere wijze God present te stellen, zodat de gemeente van hen afhankelijk zou zijn. Het bijzondere ambt is juist afhankelijk van de gemeente en komt daaruit op.¹⁷ Maar in zijn boek *Lichaam en Geest van Christus* schrijft hij dat de ambtsdrager Christus representeert door de gemeente te leiden.¹⁸ 'Christus heeft aan de kerk het geordineerde ambt gegeven en dat is een zegen, al was het alleen maar de zegen van het bewaren van de eenheid, maar de zegen is groter omdat die zegen de presentie van Christus zelf is'.¹⁹ Het ambt komt volgens hem niet uit de gemeente op, maar is door God gegeven als een 'tegenover'.²⁰

Van de Beek kent geen eigenstandige pneumatologie en plaatst deze slechts in het perspectief van Christus.²¹ Hij is bang voor relativering van het werk van Christus als de Geest te veel apart wordt gezien.²² De kerk valt voor hem daarom ook samen met de Geest: 'De Geest is de presentie van de levende Christus in de kerk'.²³ Hij kiest ervoor om de ambtsleer uit te werken onder de christologie en niet onder de pneumatologie. Daarin gaat hij dus een andere weg dan Calvijn. Zijn angst voor relativering is echter ongegrond omdat de Geest het werk van Christus bevestigt en andersom. Het lijkt dat voor Van de

15 Van der Borgh't, *Het ambt her-dacht*, 203.

16 Berkhof zou hier ook genoemd kunnen worden omdat hij uitgaat van het axioma, dat de kerk niet zonder ambtelijke Christusrepresentatie kan. Hij onderstreept daarbij de tegenover-positie van Christus. Zie voor een kritische bespreking Graafland, *Gedachten over het ambt*, 196-205.

17 A. van de Beek, *Tussen traditie en vervreemding: over kerk en christenzijn in een veranderende cultuur*, Nijkerk 1985, 87. Dit boek noemt hij niet in *Lichaam en Geest van Christus*.

18 Van de Beek, *Lichaam en Geest*, 207.

19 Van de Beek, *a.w.*, 246.

20 Van de Beek, *a.w.*, 197.

21 Van de Beek, *a.w.*, 394.

22 Van de Beek, *a.w.*, 295.

23 Van de Beek, *a.w.*, 397.

Beek een goddelijke instelling automatisch wil zeggen dat Christus door de ambtsdrager tegenwoordig wordt gesteld. Maar dan zou dit ook voor de kerk moeten gelden. Als lichaam van Christus is zij ook een goddelijke instelling waardoor Hij tegenwoordig wordt gesteld. Bij Van de Beek verpersonalisereert het ambt en is niet duidelijk hoe functie en ontologie zich tot elkaar verhouden, al neigt hij meer richting een ontologische invulling.²⁴ Van de Beek ziet het ambt gefundeerd op Christus. Het moet gaan om het vleesgeworden Woord en niet om de Bijbel: 'Bediening van het Woord is geen uitleggen van de Bijbel, maar Christus present stellen in de vorm van verkondiging en alleen in die zin is het ambt dienst aan het Woord.'²⁵ Dat zorgt voor een onnodige tegenstelling tussen Woord en Christus. Bij het lezen en uitleggen van de Bijbel wordt Christus immers bekendgemaakt en dit geldt ook voor de bediening van de sacramenten. Het één sluit het ander niet uit.

Iemand die lijnrecht tegenover Van de Beek staat is Dingemans. Hij rekent af met de idee van Christusrepresentatie vanuit zijn keuze voor een pneumatologisch perspectief.²⁶ Christus regeert zijn kerk door de Geest; als er strikt christologisch wordt gedacht is er geen ruimte voor de menselijke inbreng, aldus Dingemans.²⁷ Volgens hem biedt een pneumatologische kerkopvatting deze ruimte wel. Dingemans noemt dat 'verbond': er is ruimte voor beide, mens en God.²⁸ Pneumatologisch denken gaat volgens de praktisch theoloog over 'samen', en niet over 'tegenover'. Er is nog wel een tegenover bij hem, die van het Woord, maar die ligt niet in de persoon van de ambtsdrager.²⁹

Ook Van Ruler is bekend om zijn kritiek op een strikt christologische benadering, maar hij gaat minder ver dan Dingemans en zoekt naar een trinitarisch perspectief. De Geest is degene die tegenwoordig stelt.³⁰ Er is volgens hem geen rechtstreekse relatie tussen de ambtsdrager en Christus.³¹ De christocratie is alleen mogelijk door de nieuwe daad van God in de uitstorting van de Heilige Geest. Hij meent met die gedachtegang in de voetsporen van Cal-

24 Volgens Graafland vindt het representeren van Christus in Woord en Geest plaats en betekent dit dat Christusrepresentatie altijd functioneel is. Daarin ligt volgens hem het tegenover. Graafland, *Gedachten over het ambt*, 201.

25 Van de Beek, *a.w.*, 204, 205.

26 G.J.D. Dingemans, *Een huis om in te wonen... , schetsen en bouwstenen voor een kerk en een kerkorde van de toekomst*, 's-Gravenhage 1987, 134.

27 Dingemans, *a.w.*, 130.

28 Dingemans, *a.w.*, 102.

29 Dingemans, *a.w.*, 135.

30 A.A. van Ruler, *Waarom zou ik naar de kerk gaan?* Nijkerk 1974, 90.

31 A.A. van Ruler, *Theologisch werk* deel II, Nijkerk 1971, 160-184.

vijn te gaan. Van Ruler ziet een weerspiegeling van het wezen van God, die in zichzelf een gemeenschap is, in de synodale gedachte. Hij spreekt over de ambtsdrager als orgaan van Christus; hij is meer dan een instrument en staat tegenover de gemeente.³² Het tegenover is altijd het tegenover van het Woord, nooit van de persoon, al heeft hij in een vroegere publicatie gezegd dat het ambt geen tegenover kan zijn, maar dat hij *in* de gemeente staat.³³ Volgens Van 't Kruis probeert Van Ruler om christologie en pneumatologie uit elkaar te houden. Bij Van Ruler heeft het ambt een grote plek en hij verbindt de Geest sterk met het institutionele, daarom kan het pneumatologische moeilijk kritisch functioneren. Het blijft daardoor onderbelicht dat de Geest Christus present stelt, aldus Van 't Kruis.³⁴

2.3 Evaluatie

In de gesprekken over de Christusrepresentatie blijkt dat er veel gedacht wordt in tegenstellingen waarin de trinitarische personen al snel tegen elkaar worden uitgespeeld (Dingemans) of juist te zeer op elkaar betrokken (Van de Beek). Zelfs bij Van Ruler is de samenhang niet altijd even duidelijk.³⁵ De Geest wordt vaak gekoppeld aan 'laagkerkelijk' en Christus aan 'hoogkerkelijk' denken. Bij dat eerste komt het ambt uit de gemeente op, bij het tweede uit Christus. Slechts bij dat laatste is sprake van een tegenover van het ambt, ook als het ambt volledig functioneel gezien wordt. Die gedachte lijkt mij niet

32 A.A. Van Ruler, *Theologisch werk* II, 17-19. Hij wijst op Efe. 4:11, maar daarin staat slechts dat Christus apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars heeft gegeven en vind je niets over een tegenover.

33 A.A. van Ruler, *Reformatrische opmerkingen in de ontmoeting met Rome*, Hilversum, 1965, 88v. In *Algemeen en bijzonder ambt*, 1952, 56 zegt hij dat de ambten niet *tegenover* de gemeente staan of *boven*, maar *in*. Zie ook Graafland, *Gedachten over het ambt*, 185. Hij ziet een zekere ambivalentie bij Van Ruler rondom het gebruik van de term 'tegenover'.

34 J.M. van 't Kruis, *De Geest als missionaire beweging, een onderzoek naar de functie en toereikendheid van gereformeerde theologie in de huidige missiologische discussie*, Zoetermeer, 1997, 105, 213.

35 In zijn dissertatie over kerk en ambt in de theologie van Van Ruler concludeert Hendriks dat Van Ruler te veel zelfstandige aandacht aan de Geest geeft: 'Alsof Christus niet direct invloed heeft op de ambten'. Toch heeft Van Ruler hem opnieuw overtuigd van hoe grote importantie de schriftuurlijke belijdenis van de drie-eenheid Gods is voor de leer van kerk en ambt. 'Wil de gereformeerde theologie ook vandaag recht blijven spreken over de kerk en haar ambten, dan zal zij deze confessie in gemeenschap met de kerk der eeuwen met kracht moeten handhaven'. A.N. Hendriks, *Kerk en ambt in de theologie van A.A. van Ruler*, Amsterdam 1977, 292, 306.

juist.³⁶ Ook de Geest kan een tegenover zijn.³⁷ En vanuit de christologie wijst het in-Christus-zijn ook op een 'samen' en niet alleen op een tegenover. Het ambt is niet slechts een gave van Christus, maar ook van de Geest.³⁸ De Heilige Geest is degene die de gemeente bij Christus brengt, maar Christus wijst ook op de Geest. De kennis van Christus krijgen we ook door de Geest en vice versa. De Geest gaat ook aan Christus vooraf, Hij gaat niet op in Christus.³⁹ Daarom kan de pneumatologie in de ambtsleer ook niet ondergeschikt worden gemaakt aan de christologie.⁴⁰ En andersom kan de christologie niet ondergeschikt worden gemaakt aan de pneumatologie. Als de gemeente gekoppeld wordt aan de pneumatologie en de ambten aan de christologie ontbreekt samenhang en worden de twee tegen elkaar uitgespeeld. Deze tegen-

36 Ook Koffeman stelt dat de polariteit sacramenteel (christologisch) tegenover functioneel (pneumatologisch) ofwel 'statisch'-'dynamisch' het kerkelijk en theologisch gesprek over het ambt niet verder helpt. Leo J. Koffeman, *Het goed recht van de kerk*, 151, 152. Hij ziet in het licht van de missionaire uitdaging de Christusrepresentatie als belangrijk. Dit is volgens hem geen plaatsvervanging, maar plaatsbekleding.

37 Van Ruler wijst er ook op dat de Geest een tegenover is. Van Ruler, *Bijzonder en algemeen ambt*, 1952, 39.

38 In Johannes 20:19-23 lezen we dat Jezus blaast over zijn leerlingen en daardoor ontvangen ze de Geest voordat Hij hen uitzendt. Ook de 'ambten', zoals die van de apostelen en profeten, worden als gaven van de Geest gezien, zie 1 Kor. 12:8-11. In 1 Kor. 12:28 wordt de naam 'God' gebruikt en in Ef. 4:11-12 wordt Christus in verband gebracht met de aanstelling van herders, profeten, evangelieverkondigers en leraren. Hieruit blijkt dus met name de eenheid van de drie goddelijke Personen.

39 Dit is onder andere te merken aan de engel die Maria vertelt dat ze zwanger zal worden door de Geest (Luk. 1:35). Ook begint Jezus zijn werk op aarde pas nadat Hij de Geest heeft ontvangen (Mar. 3:13-17).

40 Hier ligt ook een probleem bij de ecclesiologie, zie Van der Borght, *Het ambt her-dacht*, 123, 203-204. Van der Borght stelt dat er in de gereformeerde kerken vaak een directe lijn is van Christus naar de ambten. Deze lijn is in de geschiedenis tot in detail uitgewerkt, terwijl de lijn Christus-kerk-ambt minder aandacht heeft gekregen, laat staan triniteit-kerk-ambt. Behalve bij de Christusrepresentatie is het ook te zien in de *munus triplex*-gedachte die wijdverspreid is in zekere delen van de gereformeerde traditie. Zo volgt de protestantse theoloog Gerben Heitink deze benadering met een beroep op Calvijn. Gerben Heitink, *Praktische theologie, geschiedenis, theorie, handelingsvelden*, Kampen 1991, 101. Volgens Van der Borght baseerde Calvijn de ambtsleer niet op de drie ambten van Christus, en Trimp stelt dat deze gedachte geen grond vindt in de Schrift. Zie Van der Borght, *Het ambt her-dacht*, 199; C. Trimp, *Ministerium, een introductie in de reformatorische leer van het ambt*, Groningen 1982, 112. De verwarring ligt daarin dat elke christen volgens de catechismus gezien wordt als koning, profeet en priester, zoals Calvijn ook stelt, maar dit geldt niet per definitie voor de ambtsdragers.

stellingen doen geen recht aan het trinitarisch belijden aangaande de kerk.⁴¹ Het blijkt niet wenselijk om de gesprekken over de kern van het ambt te concentreren rondom de Christusrepresentatie. Dat zal ook blijken uit het volgende gedeelte waarin besproken wordt op wie het representeren precies betrekking heeft.

2.4 *Wie representeert wie?*

In de gereformeerde ambts-theologie gaat het vooral om het representeren van Christus door de ambtsdragers en wordt soms ook onderscheid gemaakt tussen de verschillende ambten. Graafland en Van der Borghst stellen dat de predikant Christus vertegenwoordigt en ouderlingen en diakenen de gemeente.⁴² Op die manier is er onderscheid tussen de drie ambten, wat op gespannen voet staat met de gedachte van gelijkwaardigheid in gezag.⁴³ Dingemans stelt, in tegenstelling tot Graafland en Van der Borghst, dat de gereformeerde traditie de Christusrepresentatie ziet als betrekking hebbend op alle ambten. De prediker heeft als opdracht om namens Christus het Woord uit te leggen en het evangelie te verkondigen, de ouderling gaat de gemeente niet rond uit zichzelf, maar namens Christus, en de diaken deelt uit namens Christus.⁴⁴

De protestantse predikant Margriet Gosker gaat een stap verder en is van mening dat iedereen Christus moet vertegenwoordigen. Gosker ziet representatie niet als plaatsvervangende en ook niet exclusief aan de ambten gekoppeld.⁴⁵ Toch pleit ze ervoor dat de ambten een representatief karakter dragen en dat

41 De Britse theoloog Colin Gunton is van mening dat de kwestie van hiërarchie ervoor gezorgd heeft dat er weinig aandacht is voor het nadenken over de ambten vanuit het wezen van de kerk en de Drie-eenheid. Colin E. Gunton, *The Promise of Trinitarian Theology*, Londen 2006, 60.

42 Graafland, *Gedachten over het ambt*, 1999; Van der Borghst, *Het ambt her-dacht*, 494. Het gaat specifiek over het bedienen van de sacramenten waarin de Christusrepresentatie te zien zou zijn.

43 Het standpunt van de gelijkwaardigheid van de ambten is een latere ontwikkeling binnen de gereformeerde traditie. Calvijn zag de kerkelijke status van de functie van predikant anders dan die van ouderling, diaken en docent. Als slechts één ambt Christus representeert, is er onderscheid met betrekking tot gezag.

44 Dingemans, *Een huis om in te wonen*, 128. Koffeman stelt dat alle ambten Christus representeren, maar maakt ook onderscheid. De predikant vertegenwoordigt Christus primair en de gemeente secundair, en bij de ambten van ouderling en diaken is het andersom. Maar ook de gemeenteleden vertegenwoordigen Christus. Zie Koffeman, *Het goed recht*, 153.

45 M. Gosker, 'Het ambt als Christusrepresentatie', in: Brinkman, M., en Houtepen, A. (red). *Geen kerk zonder bisschop? Over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, Interuniversitair Instituut voor Missiologie en Oecumenica Research Publication (46), Zoetermeer 1997, 130.

de dragers van alle drie de ambten geroepen zijn tot deze representatieve functie, anders komt 'de gemeente in ademnood'.⁴⁶ Maar dit geldt tegelijk voor de hele gemeente. Representatie is volgens haar een beweging heen en weer tussen God, de gemeente en de wereld.⁴⁷ Ook Van den Brink en Van der Kooi menen dat de roeping en het geschenk van volmacht zich niet beperken tot het geordineerde ambt, dus tot het werk van priesters, predikanten, ouderlingen en diakenen.⁴⁸

In de gereformeerde traditie is er weinig aandacht voor het representeren van Christus door de gemeente. Calvijn maakt geen enkele verwijzing naar de gemeente als representatie van Christus.⁴⁹ De idee van Christusrepresentatie wordt vaak teruggevoerd op 2 Korintiërs 5:20. Daarin staat dat Paulus namens Christus vraagt: 'Laat u met God verzoenen'. De vraag is of deze representatie exclusief voor Paulus als zijnde ambtsdrager of voor iedereen geldt. Dat laatste lijkt logischer. Als Paulus in Galaten 4:14 zegt dat de gemeente hem als een engel heeft opgenomen, als Christus Jezus zelf, dan gaat het hier ook niet om een representeren van Christus in de enge zin van het woord. Iedereen kan iemand als Christus ontvangen en als Christus worden ontvangen.

Een andere manier van representatie kan gevonden worden in de ambtsdrager die de gemeente representeert. Maar ook hierover wordt opvallend weinig geschreven.⁵⁰ Van de Beek stelt wel dat ambtsdragers op bijzondere wijze de kerk representeren, maar legt dit niet verder uit.⁵¹ Het is van belang om te onderscheiden tussen de gave van het ambt en de functie daarvan. De gave van het ambt komt van God, met andere woorden: van boven. Maar in de functie representeren de ambtsdragers in sommige gevallen ook de gemeente. In de eredienst als er gebeden wordt, maar ook in kerkenraads- en andere vergaderingen als zij de meningen en gevoelens bespreken die er leven in de gemeente. Dit sluit aan bij wat de profeten in het Oude Testament deden als zij

46 Gosker, *a.w.*, 136.

47 Gosker, *a.w.*, 142.

48 Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, 560.

49 Van der Borght, *Het ambt her-dacht*, 133, 203.

50 P. van den Heuvel zegt hierover: 'Ze worden door en uit de gemeente gekozen om in haar naam bepaalde taken te vervullen. Ze doen dat samen met andere gemeenteleden die ook geroepen zijn tot de dienst van Christus, in pastorale zorg, het omzien naar jongeren, door elkaar de vergeving aan te zeggen, door te vertroosten en te vermanen, in het vervullen van de missionaire roeping. Maar het is te weinig als we alleen zeggen dat ze de gemeente representeren. Ambtsdragers zijn geen volksvertegenwoordigers'. Zie 'Waar staat het ambt', *Konstextueel* 5 (2012).

51 Van de Beek, *Lichaam en Geest*, 211. Koffeman, *Het goed recht*, 153.

namens het volk bij God pleitten.⁵² Dat wil niet zeggen dat ambtsdragers slechts de gemeente representeren, integendeel. Dat er ook een relatief tegenover is van ambt en gemeente komt met name tot uiting in de profetische opdracht waardoor de kerkenraad of synode soms een andere beslissing neemt dan de gemeente. En verder vooral ook in het leidinggevende aspect. Dit is echter een relatief en niet een absoluut ‘tegenover’, dat zich dus niet per definitie en te allen tijde voordoet. Een ‘tegenover’ is ook niet altijd wenselijk, want als het goed is heeft de gemeente hetzelfde verlangen, namelijk om Christus te volgen in woord en daad.

De beperkte aandacht voor het representeren van de gemeente wijst er wederom op dat de ambtsleer klem zit vanwege tegenstellingen die centraal komen te staan zodra het debat om Christusrepresentatie draait. De vraag of er een andere benadering in de visievorming op het ambt mogelijk is, zullen we daarom nu aan de orde stellen.

3. Relatieve perspectief op het ambt

Eddy van der Borghst stelt dat een relationeel perspectief de ambtsleer zal helpen met het bouwen van een nieuwe ambts-theologie: ‘I believe that a different interpretation – of office – is possible, namely the ordination as the sign of the changed relationship with the faith community. It could be described as a relational ontology: being placed in a new relationship to the faith community.’⁵³ Van der Borghst werkt dit niet verder uit en binnen de gereformeerde theologie is hier minimale aandacht voor.⁵⁴ Daarom zullen we de gedachten van de katholieke theologen Edward Hahnenberg en Kathleen Cahalan uitgebreid bespreken.

3.1 Hahnenberg en relationaliteit

In zijn boek *Ministries, a relational approach* geeft Edward Hahnenberg een relationele visie op de ambten: ‘In a theology of ministry, relationship – quali-

52 Profeten zoals Mozes (Ex. 3, 4; Num. 14), Jeremia (18:20), Jesaja (16) en Amos (7) pleiten namens het volk bij God. In Openb. 5:8 is te lezen dat de oudsten de gemeenten vertegenwoordigen.

53 E.A.J.G. Van der Borghst, ‘To be or not to be. The identity of the minister in terms of his office within the Reformed tradition’, *NGTT*, 2005 234-246.

54 Volgens Graafland is het ambt tegelijkertijd goddelijk en menselijk. Graafland zet daarmee een stap richting een relationele interpretatie. Hij wil wegbreken van een dualistische visie, maar komt niet tot een definitie van de ambten. Het enige dat hij erover zegt, is dat de ambtsleer onaf is. Graafland, *Gedachten over het ambt*, 18.

fied as a relationship of service – is the ultimate category'.⁵⁵ Dit hangt voor hem samen met de triniteit.⁵⁶ Trinitarisch denken betekent volgens Hahnenberg niet een gebalanceerde aandacht voor christologie en pneumatologie, maar een relationeel perspectief.⁵⁷ Relationeel verwijst in dit geval naar de hele triniteit. De termen 'relationeel' en 'triniteit' zijn niet per definitie inwisselbaar. Dat wordt bijvoorbeeld zichtbaar bij Van den Brink en Van der Kooi. Volgens hen staat het ambt zowel in een christologisch als pneumatologisch kader.⁵⁸ Zij bedoelen daarmee dat pneumatologie wijst op de roeping van een plaatselijke gemeente en christologie wordt door hen met de roeping door Christus zelf in verband gebracht.⁵⁹ Op die manier blijven pneumatologie en christologie naast, en soms zelfs tegenover, elkaar staan en functioneren ze niet vanuit een eenheid. Voor Hahnenberg legt het begrip 'relationaliteit' de nadruk op de samenhang en eenheid. Immers, ook de Geest roept en maakt bekwaam (van bovenaf) zoals met name in het Oude Testament te zien is door de zalving, maar ook door het ontvangen van de Geest en de gaven. Ook de christologie heeft alles met de gemeente (Christus' lichaam) te maken. Met andere woorden: als de gemeente het lichaam van Christus is, dan is de roeping van de plaatselijke gemeente ook indirect een roeping van Christus. Zo'n roeping gaat immers altijd samen met gebed en het vertrouwen door de Geest geleid te worden. De eenheid in de trinitarische doordenking is in het theologiseren over de ambtsleer dus van groot belang en wordt met name benadrukt door te spreken van relationaliteit.

Hahnenberg laat aan de hand van twee modellen zien waarom hij de eenheid belangrijk vindt. Het eerste model noemt hij *dividing-line* model en de tweede *concentric-circles* model. Het eerste model kent een duidelijk verschil tussen ambtsdragers en leken: de leken werken in de wereld en de priesters in de kerk. Hahnenberg verwerpt dit model omdat het ambt van alle gelovigen niet tegenover het geordineerde ambt kan staan. De twee tegenover elkaar stellen is volgens hem niet relationeel. Volgens Hahnenberg is er een ander model nodig, namelijk dat van *concentric-circles*. Hij ontwikkelt dit in relationele termen: hoe dichter bij de kern, hoe meer verantwoordelijkheid je draagt.

55 Hahnenberg, *Ministries, a relational approach*, 93.

56 De trinitarisch opgezette theologie over het ambt staat volgens Van den Brink en Van der Kooi nog in de kinderschoenen, *Christelijke dogmatiek*, 558.

57 Hahnenberg, *a.w.*, 41. Het Lima-rapport *Baptism, Eucharist and Ministry* geeft ook een christologisch-pneumatologische fundering. Zie voor een uitgebreide bespreking daarvan E. van der Borgh, *Het ambt herdacht*.

58 Van den Brink en Van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, 555.

59 Van den Brink en Van der Kooi, *a.w.*, 558.

Maar de hele gemeente functioneert in een cirkel en daardoor is er op sommige gebieden overlap.

Volgens Hahnenberg benadert een relationele visie op de ambten het debat over ontologie en functie, wezen en rol, gezag en dienst, anders. Het relationele blijkt in wat de ambtsdragers doen, maar ook in wie ze zijn in de gemeenschap.⁶⁰ In de bevestiging van de bedienaar, wat een publieke daad is, wordt duidelijk dat er sprake is van een ontologische verandering die relationeel moet worden begrepen: de bevestigde persoon heeft een nieuwe plek in de gemeente, waardoor nieuwe relaties ontstaan.⁶¹ De ordinatie is relationeel, het gaat om erkenning van de gemeente, om een nieuwe positie, en het gezag wordt bepaald door de nieuwe relatie en dit sluit dienstbaarheid in: ‘In an analogous way, I would like to suggest that ministers are not primarily isolated individuals whose relationships of service are secondary or nonessential to their existence as ministers. Instead, one becomes a minister by entering into and being established in relationships of service’.⁶²

Hahnenberg legt vooral de nadruk op wat de ambtsdragers doen en minder op het onderscheid tussen leken die taken hebben in de gemeente en geordineerde ambtsdragers die dat ook hebben, maar toch een andere verantwoordelijkheid dragen. Hahnenberg meent zelfs dat er meer aandacht moet komen voor het liturgisch bevestigen van mensen die taken binnen de kerk vervullen, zoals catecheten. Daardoor zijn de verschillen tussen hen niet altijd duidelijk. Dat zou dan gelijk ook een valkuil kunnen zijn van een relationeel perspectief; grenzen vervagen en er kan overlap plaatsvinden.

Hahnenberg probeert symbolisch het verschil te benoemen door onderscheid te maken tussen het hoofd van Christus en het lichaam van Christus. Volgens hem is iedereen in de kerk lichaam, maar het ambt symboliseert het hoofd-zijn van Christus. De leken kunnen ook leidinggeven, maar niet op het vlak van de ambten, dus niet vanuit het hoofd-zijn. Uiteindelijk zijn de ambtsdragers – als hoofd – verantwoordelijk. Vanuit dit perspectief representeert iedereen Christus, alleen op verschillende manieren. Hahnenberg heeft ook aandacht voor het vertegenwoordigen van de gemeente. Volgens hem maakt *In persona Ecclesiae* het *in persona Christi* mogelijk.⁶³

60 Hahnenberg, *a.w.*, 96.

61 Hahnenberg, *a.w.*, 95.

62 Hahnenberg, *a.w.*, 93, 198.

63 Hahnenberg bespreekt dat het alleen mogelijk is om Christus te representeren als de gemeente gerepresenteerd wordt, want de kerk is een sacrament van Christus: ‘Representing the Church allows the priest to represent Christ’. Hahnenberg, *a.w.*, 57.

De gedachten van Hahnenberg zijn van grote waarde voor de gereformeerde ambtsleer. In de relationele categorie komen het gezamenlijke en het verschil tussen ambten en gemeente aan de orde. Het blijkt dat ontologische en functionele aspecten elkaar niet uitsluiten maar samengaan.⁶⁴ Er is overlap op verschillende gebieden, maar dat maakt de ambten niet minder belangrijk. Het is echter jammer dat Hahnenberg de ambten niet verder kwalificeert dan alleen door het aspect van dienstbaarheid. Ook werkt hij minimaal uit wat de pneumatologische en christologische dimensies zijn. Kathleen Cahalan doet dit wel uitgebreid in haar boek *Introducing the practice of ministry*.

3.2 Cahalan's trinitarisch ambtsbegrip

Kathleen Cahalan probeert evenals Hahnenberg de scheiding tussen ontologie en functie in de ambtsleer te voorkomen, maar werkt dit praktischer uit in vergelijking met Hahnenberg. Ze is kritisch op zijn benoeming van dienstbaarheid als het onderscheidene, en definieert als alternatief zelf zes praktijken die voortvloeien uit – in lijn met Ireaneus – de twee handen van God, de Zoon en de Geest: *preacher, healer, teacher, presider of worship, prophet (mercy and justice)* en *administrator*.⁶⁵ Die praktijken grondt ze in de drie-eenheid waarin voor haar de *missio Dei* van groot belang is. Al bespreekt ze pas in het laatste hoofdstuk de triniteit, in haar hele boek werkt ze met pneumatologische en christologische aspecten. Daarin zijn relatie, gemeenschap en missie haar sleutelwoorden.

Cahalans vertrekpunt ligt in discipelschap. Dat is de roeping van elk christen en is ook de fundering voor de praktijk van het ambt.⁶⁶ Ambtsdragers zijn discipelen, maar discipelen zijn niet per definitie ambtsdragers, aldus Cahalan.⁶⁷ Het specifieke van het ambt verwoordt ze als volgt: 'Ministry is the vocation of leading disciples in the life of discipleship for the sake of God's mission in the world'.⁶⁸ De verandering van discipel naar ambtsdrager is niet alleen

64 Hahnenberg, *a.w.*, 98.

65 Kathleen A. Cahalan, *Introducing the Practice of Ministry*, Minnesota 2010, 162.

66 Cahalan, *a.w.*, 60.

67 Cahalan, *a.w.*, 61.

68 Cahalan, *a.w.*, 60. Meer gedetailleerd schrijft ze verderop in haar boek (65): 'Ministry is leading disciples through the practices of teaching, preaching, worship, pastoral care, social ministry, and administration; for the sake of discipleship lived in relationship to God's mission; as a public act discernable in word, deed, and symbol; on behalf of a Christian community; as a gift received through faith and baptism, charism, and vocation that is acknowledged by the community in rituals of commissioning, installation, and ordination; and as a practice that exists within a diverse array of ecclesial contexts, roles and relationships.'

een innerlijke verandering van je wezen, of een externe verandering door het aanvaarden van een nieuwe rol of ambt, maar een dynamische verandering in termen van relaties. De charismata die de Geest geeft, hebben betrekking op wie je bent, wat je weet en wat je doet.⁶⁹ Hierin is het relationele aspect duidelijk te zien.

Doordat Cahalan haar vertrekpunt neemt in het gezamenlijke van discipelschap verschuift het tegenover-denken naar de achtergrond. Toch geeft ze geen typisch laagkerkelijk beeld, want ze begint bij de triniteit. De ambten zijn volgens haar voluit christologisch, pneumatologisch en ecclesiologisch.⁷⁰ Het ambt vloeit voort uit Jezus' ambt en zijn ambt is het fundament.⁷¹ Het ambt is ook een gave van de Geest want de gemeente wordt volgens Paulus gebouwd door de verschillende gaven. Het ecclesiologische heeft volgens haar betrekking op het herkennen en het ordineren van de ambtsdragers door de gemeente. De leiders hebben als ambtsdragers gezag om toezicht te houden over de gemeente zodat de gaven en hulpbronnen goed aangewend worden.

Als het gaat om representatie vermijdt ze de idee van Christusrepresentatie als specifiek voor het ambt, want iedereen is volgeling en vertegenwoordiger.⁷² Cahalan spreekt wel beperkt van het representeren van de gemeente door de ambtsdragers.⁷³ Het is knap hoe Cahalan de praktijk verbindt aan het systematisch nadenken over de ambten en de triniteit. Door te beginnen met discipelschap lijkt het mogelijk om niet slechts in termen van tegenover en gezag te spreken, maar voornamelijk verbindingen te leggen zonder af te doen aan de hoge roeping van het ambt.

4. Conclusies

In de gereformeerde ambtsleer is het representeren van Christus altijd al een lastig punt geweest, en dit geldt nog steeds voor de 21ste eeuw. Dit zorgt voor een viertal beperkingen en problemen in het nadenken over de kern van het ambt. Allereerst is de verhouding tussen functioneel en ontologisch ingewik-

69 Cahalan, *a.w.*, 79.

70 Cahalan, *a.w.*, 67-69.

71 Cahalan, *a.w.*, 68, 78.

72 Ze haalt Augustinus aan als het gaat om het pastoraat waarbij hij een driedelige relationaliteit ziet: Gods aanwezigheid in de andere persoon of gemeenschap, de uniekheid van elke persoon en situatie en het representeren van de goede herder. Cahalan, *a.w.*, 89.

73 Cahalan, *a.w.*, 63, 71, 93. Het betekent volgens haar: 'To represent the community means to lead through the practices of ministry to enhance, guide, and sustain the features of discipleship in order that disciples might live this reality more fully, not have it taken over or taken care of by the minister.'

keld. Als de nadruk ligt op het representeren van Christus komt het gereformeerde principe van de functionaliteit van het ambt onder druk. Aan de andere kant lijkt een strikt functionele opvatting onmogelijk. Een tweede beperking is dat de kans groot is dat ambtsdragers als heilsbemiddelaars worden gezien, en dit is juist waartegen de reformatoren streden. De nadruk op de representatieve functie van het ambt kan zorgen voor ongezonde gezagsverhoudingen en onmondige gemeenteleden. Ten derde is het onmogelijk om het unieke van het ambt te zoeken in de Christusrepresentatie, want elk christen is geroepen om de Christus te representeren. Een vierde kritiekpunt is dat de Christusrepresentatie een 'tegenover' van ambtsdragers en gemeenteleden kan oproepen. Dan lijkt het dat het lichaam van Christus en de ambtsdragers een tegenstrijdig doel kennen. Er is dan ook geen enkele ruimte om de gemeente te vertegenwoordigen, terwijl dat in de praktijk wel gebeurt.

De oplossing ligt niet in het kiezen voor een louter pneumatologische benadering. Vanuit dat perspectief is er weinig aandacht voor de ambten en voor de Christusrepresentatie, waardoor niet altijd even duidelijk is wat het unieke van het ambt is. Het is wenselijk dat pneumatologie en christologie niet tegen elkaar worden uitgespeeld. Dat vraagt om een trinitarische benadering waarin pneumatologie en christologie relationeel worden benaderd. Dit was te zien bij Hahnenberg en Cahalan. Een trinitarische benadering geeft vier nieuwe perspectieven op bovengenoemde beperkingen.

Allereerst kan vanuit relationeel perspectief het ambt niet slechts functioneel worden begrepen. Ambt en persoon zijn niet strikt te scheiden. De Geest woont in mensen en Christus roept mensen om Hem te dienen. Tegelijkertijd 'zijn' wij in Christus en is het de Geest die gaven geeft en leiding.⁷⁴ Maar er blijft altijd een functioneel element omdat het gaat om een nieuwe relatie gekoppeld aan zekere taken die tijdelijk kunnen zijn. De twee sluiten elkaar niet uit. De tweede beperking, waarin gemeenteleden als onmondig kunnen worden gezien, vervaagt als de nadruk op discipelschap komt te liggen, zoals Cahalan voorstelt. Elke christen is geroepen om leerling van Jezus te worden en krijgt daarvoor de Geest en gaven die nodig zijn. Het ambt is gericht op het vormen van discipelen. De praktische toespitsing van Cahalan stelt hierin een voorbeeld en brengt belangrijke vragen voor het voetlicht. Is de taak van prediking ook gericht op het helpen van gemeenteleden om Gods Woord in de praktijk van het dagelijks leven te verkondigen? Is pastoraat gericht op het in staat stellen van gemeenteleden om zelf ook een 'pastor' te zijn?

74 Zie Kol. 2:13: 'Blijf in Hem gegrondvest en geworteld (...); Joh. 15:5: 'Als iemand in Mij blijft en Ik in hem, zal hij veel vrucht dragen. Maar zonder Mij kun je niets doen.'

In aansluiting daarop en als reactie op de derde beperking kan gesteld worden dat elke christen geroepen is om Christus te vertegenwoordigen. Dit betekent niet dat het ambt losgekoppeld kan worden van Christus, maar het bijzondere kan niet in het representatieve karakter liggen.⁷⁵ Het bijzondere moet eerder worden gezocht in de veranderde relatie met de gemeente en het dragen van een verantwoordelijkheid voor de gemeente. Daarin vertegenwoordigen ambtsdragers Christus als Hoofd, zoals Hahnenberg stelt. Ook vertegenwoordigen ambtsdragers soms de gemeente. Dit maakt het ambt niet minder van 'boven', maar past juist bij Christus die bidt voor zijn volgelingen (Joh. 17) en bij het profetisch karakter waarin een wisselwerking te zien is tussen God die spreekt en aanstelt, en de profeet die pleit voor Gods schepselen. Het zou wenselijk zijn als er voor dit aspect meer aandacht is in de gereformeerde ambtsleer, zonder de vrees dat het ambt hierdoor 'menselijker' wordt of de gemeenteleden onmondig worden. Ambtsdragers vertegenwoordigen soms, namens Christus, de gemeente, welke ook Christus zelf is, want zij is zijn lichaam. Dat doet niets af aan de ambten als gave van God.

Dit ligt in lijn met het vierde punt, de beperking van het tegenoverdenken. Gemeente en ambtsdragers kennen hetzelfde doel. Een ambt staat nooit op zichzelf maar is gegrond in de roeping van de drie-ene God en geworteld in de gemeente. Bij Calvijn is al ruimte voor die trinitarische invulling: roeping van God, aanstelling van Christus en gaven van de Geest. Een ambt bekleed je in relatie tot anderen.⁷⁶ Dat betekent dat je gericht bent op de Ander en ook op de ander.⁷⁷ Dit kan betekenen dat een ambtsdrager soms tegenover de gemeente staat, maar dit kan nooit een doel op zichzelf zijn. Anders is het lichaam verdeeld. Het bijzondere is juist dat Christus mensen (ambtsdragers) gebruikt en dat de Geest in schepselen woont. Daardoor is er verzoening met God en staat het 'tegenover' in eerste instantie niet voorop.

75 Zie ook J.P.Versteeg, *Kijk op de kerk, de structuur van de gemeente in het Nieuwe Testament*, Kok Kampen 1985, 28-31. Het eigenlijke van het ambt ligt volgens hem niet in gezag, al draagt het ambt zeker gezag. Het ligt ook niet in vertegenwoordiging, al is dat zeker wel een aspect van het ambt. Het unieke van het ambt is volgens Versteeg het dienstkarakter, maar zoals gezegd kan dit makkelijk een nietszeggend begrip worden als het niet wordt ingevuld. Aan het eind van zijn onderzoek waarschuwt Van der Borght tegen te veel nadruk op de Christusrepresentatie: 'Het vastleggen van deze symboliek in een sterk dogmatisch gekleurde terminologie als 'in persona Christi' of 'icoon van Christus' die tendeert naar een sjibbolet, moet worden afgewezen'. Van der Borght, *Het ambt her-dacht*, 487.

76 K. Runia, *De kerk verbouwen. Dingemans' ecclesiologie kritisch bekeken*, Callenbach 1989, 37.

77 In 1 Tim. 3:2-7 blijkt ook dat de verhouding met anderen een belangrijk criterium is voor een ouderling.

De uitdagingen voor het ambt in de 21ste eeuw en de complexiteit daarvan vragen om een andere benadering die niet gezocht moet worden in een ver-smalling, maar in een verbreding. Een trinitarisch en een relationeel perspectief geven daartoe mogelijkheden omdat zij gelijkwaardige ruimte geven aan christologie en pneumatologie. De Christusrepresentatie maakt daar een onmisbaar deel vanuit, maar kan en hoeft niet de kern en het eigene van het ambt te zijn.

A. Leene is onderzoeker aan de Universiteit van Stellenbosch, docent dogmatiek aan de VIAA en predikant in de NG Kerk Stellenbosch-Wes.